

FRAUDinfo

UDRUŽENJE PROFESIONALNIH RIZIK MENADŽERA U BOSNI I HERCEGOVINI

**FINANSIJSKE
I KREDITNE
PREVARE**

**PРАВNA
REGULATIVA
BIH**

**JEDNOSMJERNA
KARTA ZA
EUROPSKU UNIJU**

PHOTO SESSION

UPRMBiH

Udruženje profesionalnih rizik menadžera

FRAUDinfo

IMPRESUM

Amir Softić

Predsjednik Udruženja
profesionalnih rizik menadžera
u Bosni i Hercegovini

Amar Brkan

Generalni sekretar Udruženja
profesionalnih rizik menadžera
u Bosni i Hercegovini

Dragi čitaoci,

Pred vama je prvo izdanje, časopisa u BiH, koji se bavi promovisanjem kulture upravljanja rizicima prevara u bankarskom i finansijskom sektoru. U globalnom, kompleksom, okruženju, pitanje upravljanja rizicima prevara postaje 'conditio sine qua non' zaštite finansijskih institucija od brojnih internih i eksternih zloupotreba, koje generišu sve značajnije gubitke u njihovom poslovanju. Trendovi su veoma nepovoljni. Samo tokom 2015 godine, bruto gubici iz poslovanja sa kreditnim i debitnim karticama su iznosili oko 6,9 cenata na 100 \$, dok je u 2014 godini iznos gubitaka na 100\$ iznosio 5,7 cenata (Izvor: Nilson Report, oktobar 2016). Danas možemo reći da gubici iz prevara, bilo da se radi o kreditnim ili nekim drugim vrstama, značajno mijenjaju dosadašnje statistike o strukturi izvora gubitaka finansijskih institucija globalnoga svijeta.

perfecta

Sadržaj

5
FINANSIJSKE
PREVARE

8
KREDITNE
PREVARE

12
AKTIVNI
I PROAKTIVNI
PRISTUP
SPREČAVANJA
PREVARA,
ZLOUPOTREBA
I DRUGIH
ŠTETNIH RADNJI

15
PROIZVOD
PLATNIH KARTICA

18
RIMSKO CARSTVO

20
PRAVNA
REGULATIVA BIH

26
INTERVJU
SUZANA
ALEKSIĆ-KORAČ

28
JEDNOSMJERNA KARTA
ZA EUROPSKU
UNIJU

30
ODUZIMANJE
PUTNIH ISPRAVA

32
LOV NA KITOVE

Zbog toga smo odlučili da, kroz ovaj časopis, pokrenemo projekat podizanja svijesti o važnosti prepoznavanja, upravljanja i razvoja adekvatnog sistema zaštite od rizika prevara. Časopis izdaje Forum za prevare, organizovan u okviru Udruženja profesionalnih rizik menadžera u Bosni i Hercegovini (UPRMBiH).

Udruženje profesionalnih rizik menadžera u Bosni i Hercegovini (UPRMBiH) je udruženje čiji je osnovni strateški cilj je da postane okosnica promocije i implementacije standarda upravljanja rizicima finansijskih institucija, a u skladu sa priznatim međunarodnim standardima i praksama. UPRMBiH je oficijelni partner Global Association of Risk Professionals (GARP) i kao takvo radi na promociji i unapređenju sveopšte risk kulture u finansijskom sektoru.

Sam časopis će sadržavati sublimirana iskustva i znanja renomiranih rizik menadžera iz BiH i u svojoj formi će dominantno imati informativno-edukativni sadržaj. Uz brojne rubrike, intervjuje, stručne tekstove, istraživačke radove, nadamo se da ćemo uspjeti odgovoriti osnovnoj ideji izdavanja jednog ovakvog štiva, sadržanoj u potrebi podizanja svijesti i razvoju adekvatnih sistema zaštite od prevara.

Zato vas dragi čitaoci molimo da nam se, kroz svoje komentare, kritike, ili autorske tekstove koje bi željeli da publikujete, pridružite i pomognete nam da adekvatno odgovorimo potrebama finansijskih institucija i na taj način utičemo na smanjenje ukupnih rizika poslovanja u BiH. ■

Nadnaslov?

FRAUD FORUM U SLUŽBI SPREČAVANJA FINANSIJSKIH PREVARA U BIH

Podnaslov?

Autori:

Eldan Dervišević

Haris Buturović

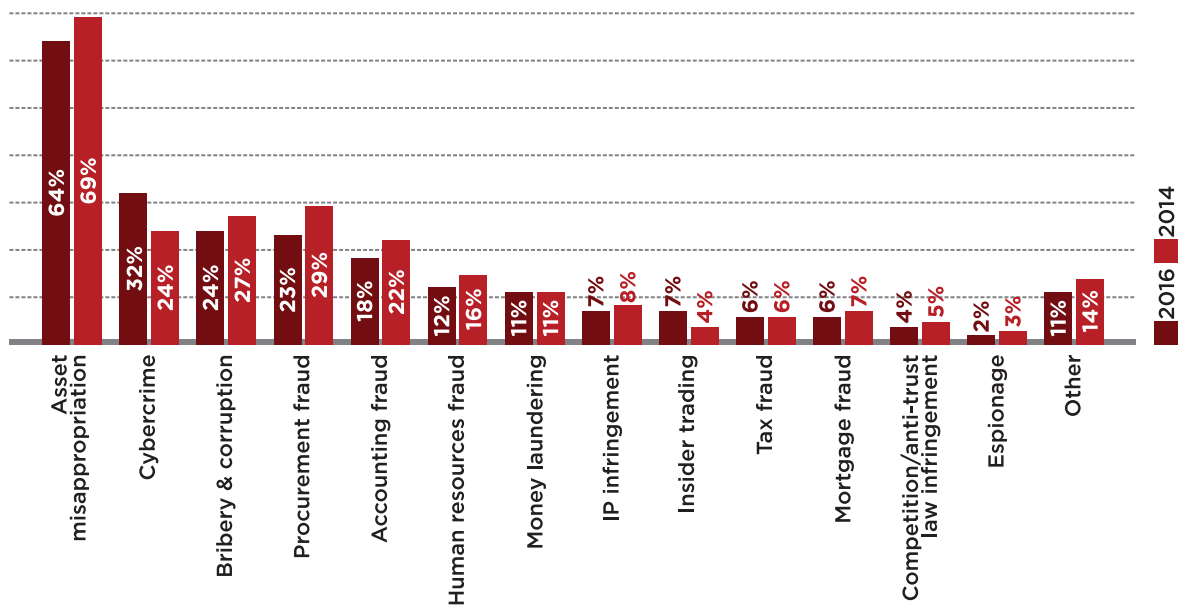
Finansijski sektor je jedna od industrija koja je najizloženija neovlaštenim aktivnostima i prevarama. Mogućnost direktnog ostvarenja finansijske koristi napadačima daje poseban motiv za provođenje ciljanih i vrlo sofisticiranih kriminalnih aktivnosti. Statistike pokazuju da su štete koje proizlaze iz različitih oblika finansijskih prevara u kontinuiranom porastu i za očekivati je da će se taj trend nastaviti i u budućnosti. Pored finansijskih gubitaka koji se mjere stotinama miliona eura, finansijske institucije, pogotovo banke, izložene su reputacijskom i pravnom

riziku, što također ima za posljedicu visok uticaj na njihovo poslovanje, a samim tim i na privredu BiH u cjelini.

“Osim kartičarske industrije koja se već dugi niz godina bori sa prevarama, posljednjih godina napadači su sve više svoj fokus usmjerili na kreditne, transakcijske i posebno na prevare koje se odnose na servise internet bankarstva”

Osim kartičarske industrije koja se već dugi niz godina bori sa prevarama, posljednjih godina napadači su sve više svoj fokus usmjerili na kreditne, transakcijske i posebno na prevare koje se odnose na servise internet bankarstva. Prema PwC Global Economic Crime Survey (2016), 32% prijavljenog ekonomskog kriminala u svijetu se odnosi na kompjuterski (cyber) kriminal, koji je u sve većem porastu.

Navedeni izvještaj ilustrira kako se ekonomski kriminal razvio tokom posljednje dvije godine, prastajući u različite oblike, ovisno

Izvor: PwC Global Economic Crime Survey (2016)

Slika 1. Vrste prijavljenog ekonomskog kriminala

“Konačni cilj uspostave Fraud foruma je sprečavanje finansijskih prevara na tržištu Bosne i Hercegovine putem efikasne saradnje između banaka i nadležnih institucija, uz pravovremenu informiranost i prevenciju pojedinačnih i organiziranih slučajeva finansijskih prevara.”

o industrijskom sektoru i regiji. Bez obzira o kojim vrstama prevara je riječ, metode koje prevaranti koriste kontinuirano se mijenjaju i unapređuju u cilju otežavanja njihove detekcije i povećanja učinkovitosti. Upravo zato, detekcija i sprečavanje prevara, kontinuirana je borba između finansijskih institucija s jedne strane i napadača i zlonamjernih korisnika s druge

strane. Ponekad i sekunde mogu uticati na značajne gubitke ili značajne uštede.

Dugoročni i kratkoročni ciljevi Fraud foruma

S obzirom da novi trendovi zahtijevaju i novu fazu u upravljanju rizicima prevara, Udruženje

profesionalnih rizik menadžera u Bosni i Hercegovini (UPRMBiH) je formiralo radnu grupu za razvoj pristupa prilagođenog novim okolnostima, kako bi se osigurala brža, efikasnija, kvalitetnija i proaktivnija zaštita prije svega klijenata, a zatim i samih finansijskih institucija. Dvanaestog oktobra 2016. održana je prva zajednička sjednica Fraud foruma na kojoj je prisustvao veliki broj predstavnika finansijskih institucija iz cijele BiH. Cilj foruma bio je da se dijalogom, prijedlozima i preporukama doprinese preventivnom djelovanju banaka u borbi protiv prevara. Nakon toga održano je još nekoliko sjednica na kojima su definirani dugoročni i kratkoročni

ciljevi, redovni termini održavanja foruma, te je uspostavljena „Fraud network“ grupa s namjerom centraliziranog razmatranja problematike prevara, osiguranja imidža sigurnih banaka u BiH i jačanja pozicije prevencije od prevarnih radnji kroz:

- Kontinuirano razmatranje tipologije, obrazaca i trendova prevara u BiH i regiji
- Predlaganje mjera prevencije
- Pravovremenu reakciju u slučajevima prevara i sprečavanje nastanka velike štete i negativnog imidža u bankarskom sistemu BiH
- Kontinuiranu edukaciju članova foruma i UPRMBiH.

Dakle, konačni cilj uspostave Fraud foruma je *sprečavanje finansijskih prevara na tržištu Bosne i Hercegovine putem efikasne saradnje između banaka i nadležnih institucija, uz pravovremenu informiranost i prevenciju pojedinačnih i organiziranih slučajeva finansijskih prevara, te osiguranje preduvjeta na tržištu koji odvrataju prevarante od pokušaja najmanje finansijske prevare.*

Shodno navedenom, pokrenuta je i inicijativa za pripremu i objavu biltena putem kojeg bi se finansijske institucije informirale o trenutnoj situaciji i ključnim problemima u ovoj oblasti, te uključile u aktivnosti na pronalaženju adekvatnog rješenja za detekciju i sprečavanje prevara, bazirano na razmjeni informacija i međusobnoj saradnji. ■

ŠTA SU KREDITNE PREVARE, KAKO IH OTKRITI I PREVENIRATI

Banke definiraju preventivne mjere i postupanja u cilju uspješnog sprečavanja kreditnih prevara

PHOTO

Autori:

Eldan Dervišević

Nađa Rožajac Kazazić

Prema Udruženju certificiranih istraživača prevara – Association of Certified Fraud Examiners (ACFE) – prevara je bilo koji nelegalan akt koji karakterizira varanje, zloupotreba, ili povreda povjerenja kako bi se dobila novčana sredstva, nekretnina ili usluga, izbjeglo plaćanje obaveza ili gubitak usluge, ili osigurala lična ili poslovna prednost.

Kreditne prevare, dakle, predstavljaju krivotvorenje i/ili prezentiranje lažnih (neistinitih) informacija u kreditnim aplikacijama od strane tražioca kredita, poslodavca ili tre-

“*Kreditne prevare mogu se podijeliti na lake i teške kreditne prevare: osnovna razlika je sama namjera podnosioca kreditnog zahtjeva*”

će strane sa namjerom da se ostvari neopravdana finansijska korist, čak i u slučaju kada ne dolazi do stvarnog gubitka za finansijske ustanove/banke. Karakteristika kreditnih prevara je namjera podnosioca zahtjeva da prevari banku,

tj. dobije kredit koji mu banka ne bi bila spremna odobriti da je raspolagala tačnim podacima.

Kategorije kreditnih prevara

Kreditne prevare mogu se podijeliti na lake i teške kreditne prevare: osnovna razlika je sama namjera podnosioca kreditnog zahtjeva.

- Kod lakog oblika kreditne prevare podnosiocima kreditnog zahtjeva koji krivotvore ili prikrivaju samo dijelove svojih zahtjeva uglavnom je cilj samo dobiti

kredit ili dobiti veći iznos kredita. Takve podnosiocze zahtjeva bit će moguće otkriti kasnije, a oni će pokušati, pa možda čak i uspjeti, otplatiti kredit. Primjeri: krivotvorenje pojedinih dokumenata, krive informacije koje podnositelac zahtjeva navodi na obrascu, ali koje ne prikrivaju u cijelosti identitet podnosioca zahtjeva ili prikrivanje mjesta boravka i sl.

- S druge strane, podnosioci zahtjeva koji namjeravaju počiniti teške oblike prevare imaju namjeru prikriti svoj identitet u cijelosti, te ih je teško otkriti nakon što je zahtjev odobren. Krediti odobreni temeljem takvih zahtjeva vrlo brzo postaju neuredni, međutim ne nužno u prvim mjesecima otplate. Primjeri: lažno predstavljanje (krivotvorenje ili krađa ličnih dokumenata/identiteta), osnivanje malih preduzeća

u svrhu prezentiranja zahtjeva za kredit ili osiguravanja lažnih dokumenata za počinioca prevare ili prevare na osnovu krivotvorenog vlasništva i sl.

Vrste kreditnih prevara

Kreditne prevare, ovisno o počiniteljima, dijele se na interne i eksterne prevare.

Interne prevare su prevare uzrokovane nepropisnim ponašanjem samog zaposlenika banke ili njegovom saradnjom s tražiocem kredita / bilo koji namjeran čin zaposlenika koji je usmjeren na nanošenje potencijalne ili stvarne, reputacijske ili materijalne štete.

Eksterne prevare su prevare uzrokovane od strane klijenta i/ili treće

strane (procjenioaca, posrednika u prodaji, i sl.), ali bez saradnje sa zaposlenicima banaka / krivotvorenje prezentiranih dokumenata s namjerom pridobivanja nezasluzene prednosti.

Sprečavanje kreditnih prevara se temelji na uspostavljanju i održavanju efikasnih preventivnih aktivnosti, implementaciji mehanizama otkrivanja kreditnih prevara, istragama navoda o mogućoj kreditnoj prevari i poduzimanju odgovarajućih mjera za odvracanje potencijalnih počinitelaca od pokušaja kreditnih prevara.

Kako prevenirati kreditne prevare

Banke definiraju preventivne mjere i postupanja u cilju uspješnog

sprečavanja kreditnih prevara, kao i aktivnosti za uspostavljanje efikasnog sistema sprečavanja kreditnih prevara.

Preventivne mjere i postupci provode se prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa, prije i/ili prilikom svakog kontakta sa klijentom, prilikom sklapanja ugovora o kreditu i sve do konačne otplate kredita, odnosno naplate cjelokupnog potraživanja po osnovu kredita.

Mjere i postupanja banaka u sklopu sprečavanja kreditnih prevara uključuju: procjenu rizika kreditnih prevara, provođenje mjera sveobuhvatne analize klijenta, redovno stručno osposobljavanje i edukaciju uposlenika banke, širenje svijesti o kreditnim prevarama, izradu i redovno dopunjavanje liste indikatora za prepoznavanje anomalija i sumnjivih kreditnih zahtjeva, čuvanje i zaštitu podataka, te provođenje drugih aktivnosti i obaveza u vezi sa sprečavanjem kreditnih prevara.

Da bi se omogućilo efikasno djelovanje mjera za sprečavanje kreditnih prevara, od ključne je važnosti segmentacija zahtjeva. Segmentacija se temelji na iskustvu i istorijskim podacima te može obuhvatiti grupe klijenata i proizvoda kod kojih postoji veći rizik od prevara. Segmentacija se mora bazirati na konkretnim proizvodima i podacima o klijentima. Nekoliko različ-

itih kriterija iz osnovnih podataka o klijentu u kombinaciji s vrstom proizvoda može biti razlog za iniciranje dodatne provjere.

Otkrivanje kreditnih prevara, istraga i oporavak

Primarni cilj jeste rano otkrivanje prevara u kreditnim aplikacijama (prije isplate, kako bi se izbjegao

“Sprečavanje kreditnih prevara se temelji na uspostavljanju i održavanju efikasnih preventivnih aktivnosti, implementaciji mehanizama otkrivanja kreditnih prevara, istragama navoda o mogućoj kreditnoj prevari i poduzimanju odgovarajućih mjera za odvraćanje potencijalnih počinitelaca od pokušaja kreditnih prevara”

gubitak). Podjednako je važno kasno otkrivanje (poslije isplate) gdje slabosti procesa moraju biti analizirane i korigirane. Uposlenici koji rade u odjelima gdje se može otkriti kreditna prevara moraju biti obučeni, te im se mora pružiti kanal komunikacije za izvještavanje o sumnjivim slučajevima.

Provođenje istrage i oporavka od kreditnih prevara možemo posmatrati kroz prevenciju dodatnih gubitaka, prikupljanje dokaza i krivično procesuiranje počinitelaca, te povrat otuđenih sredstava. Tretman dokazanih prevara je veoma važan element antifraud strategije.

Odvraćanje od pokušaja kreditne prevare

Postupci odvraćanja od pokušaja kreditne prevare imaju za cilj obeshrabriti potencijalne počinioce od pokušaja prevare kroz izgradnju tržišne reputacije, percepcije i imidža, kontinuiranu nadogradnju preventivnih mjera, edukaciju zaposlenika i klijenata banaka o potrebi prijave svake sumnje u pogledu moguće kreditne preva-

re, a prije svega sudsko procesuiranje potvrđenih slučajeva kreditne prevare po principu „**nulte tolerancije**“.

Eksterne kreditne prevare

Iako i interne i eksterne kreditne prevare sa sobom nose velike finansijske i reputacijske rizike, kada se posmatra frekvencija dešavanja, banke su izložene većem riziku od eksternih kreditnih prevara, pa u nastavku predstavljamo koji su to najčešći načini na koji klijenti vrše kreditne prevare.

Fraud sa podacima o plati je vrsta prevare u kojoj klijent navodi veći iznos svojih primanja da bi mogao aplicirati za određeni kredit ili određeni veći iznos kredita. Ova vrsta prevare se najviše dešava kod kredita kod kojih se primanja uzimaju na osnovu navođenja klijenta ili poslodavca na kreditnom zahtjevu, bez verifikacija. Prevare sa platom se dešavaju na način da se falsificiraju platne liste i/ili izvodi drugih banaka. Ove vrste

o samozaposlenju, najčešće u nepostojećoj firmi ili uposlenje u postojećoj firmi u kojoj nije uposlen, a da bi omogućio pokriće za falsificirane podatke o primanjima. Prevarnim aktivnostima sa podacima o zaposlenju smatraju se i aktivnosti kada klijent daje lažne podatke o svojoj trenutnoj funkciji na radnom mjestu, a s ciljem argumentiranja iznosa plate kojeg je samostalno povećao na zahtjevu ili fiktivno u saradnji sa poslodavcem. Na našim

traživanja od žrtve, koja najčešće mora utrošiti dosta vremena i novca u postupku dokazivanja svoje nevinosti. Razlog krađe identiteta je obično motiviran činjenicom da počinilac samostalno ne bi mogao uzeti krediti zbog nezaposlenosti, neadekvatne kreditne historije, krivičnih prijava ili se nalazi na određenim crnim listama klijenata koji nisu poželjni za finansiranje.

“Provođenje istrage i oporavka od kreditnih prevara možemo posmatrati kroz prevenciju dodatnih gubitaka, prikupljanje dokaza i krivično procesuiranje počinilaca, te povrat otuđenih sredstava”

Neiznošenje svih činjenica prilikom apliciranja za kredit odnosi se na klijente koji nemaju potrebu falsificiranja kreditne dokumentacije, krađe identiteta i slično, već prilikom apliciranja za kredit ne predoče sve činjenice kao i svoje namjere. Ova vrsta kreditne prevare podrazumijeva aktivnosti uzimanja kredita, potpisivanje ugovora o otplati, sa svjesnom namjerom da se taj kredit ne vrati (naprimjer, odlazak u inostranstvo i sl.).

prevara se mogu provesti od strane samog klijenta, uz ili bez pomoć treće strane. Uz pomoć poslodavca dešava se još jedna od prevara sa podacima o primanjima: manipulacija sa prihodima se radi na način da se primanja neosnovano povećaju nekoliko mjeseci prije apliciranja za kredit, te se sa tim iznosom prihoda aplicira za iznos kredita koji klijent ne bi mogao uzeti sa svojom stvarnom platom.

područjima također su izražene prevarne aktivnosti o zaposlenju na određeno, odnosno neodređeno vrijeme, koje klijentima omogućava odobrenje kredita uopće ili odobrenje na duži i veći iznos, te pod povoljnijim uvjetima finansiranja.

Kod aktivnosti kreditnih prevara počinilac najčešće koristi jednu od gore navedenih nezakonitih aktivnosti ili kombinaciju više njih. Na bankama je, uključujući i sve njene uposlenike, da kontinuirano vrše unapređenje sistema za sprečavanje prevara, kroz kontinuirano praćenje trendova, tehnološka unapređenja, korištenje potencijala koji imaju iz dostupnih podataka, edukaciju uposlenika i razvijanje svijesti o kreditnim prevarama. ■

Fraud sa podacima o zaposlenju: Ova vrsta prevara najčešće dolazi u paru sa prevarama u vezi sa platom. Aktivnosti se vrše na način da klijent falsificira podatak

Krađa identiteta – dešava se kada prevarant koristi tuđi identitet da bi dobio kredit, koji u slučaju prezentacije ličnih podataka najvjerojatnije ne bi mogao dobiti. Aktivnost se obavlja bez znanja ili saglasnosti žrtve čiji se identitet koristi. Ove vrste prevarnih aktivnosti se najčešće otkrivaju tek kada se dođe u fazu naplate dospjelih po-

U slijedećem izdanju čitajte: Osnovne mjere za sprečavanje kreditnih prevara

Šta je rizik od prevare, kako ga prepoznati i prevenirati

USPOSTAVITE SISTEM INTERNIH KONTROLA I PAZITE NA PRILIKU!

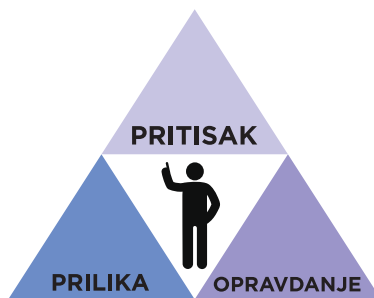
Statistički podaci kazuju da se faktori koji utiču na izvršenje prevare sastoje od tri komponente: pritisak - motiv, prilika i opravdanje

PHOTO

Autorica:
Sanela Stupar

Rizik od prevare je stalno prisutna prijetnja sa kojom se suočavaju gotovo sve finansijske institucije, neovisno od veličine, djelatnosti ili države u kojoj se nalaze.

Svaka od tih institucija ima svoj način prevencije, kao što su: provođenje specifičnih politika, procedura, programa i obuke. Međutim, preventivne mjere ne mogu garantirati da neće doći do prevare. Rizik od prevare u finansijskim institucijama svrstava se u operativni rizik koji je potrebno utvrditi, procijeniti, nadzirati i kontrolirati, odnosno smanjivati.

U većini prevara prisutna je pohlepa. Statistički podaci kazuju da se faktori koji utiču na izvršenje prevare sastoje od tri komponente: pritisak - motiv, prilika i opravdanje.

Finansijski **pritisak** je najčešći **motivator**, kao i želja za većim društvenim statusom (veća kuća, novi automobil, ljetovanje u egzotičnim krajevima...), ovisnost od kockanja i droge. Počinitelji prevare obično su stručnjaci u poslovima koje obavljaju. **Priliku** pronalaze u loše osmišljenim internim kontrolama, nedefiniranim procedurama ili načinu kako da zaobiđu interne kontrole. Svoje postupke opravdavaju glumeći žrtve nesretnih okolnosti.

Rizik od prevare se može klasificirati u tri grupe: interni, eksterni i kombinirani interno-eksterni koji

uključuje bitne insajdere unutar organizacije.

Interni rizik od prevare

U internim radnjama prevare učestvuju zaposlenici (prevaranti), poznavatelji internih kontrola i informacionih sistema koji podržavaju poslovanje, te na taj način zaobilaze postojeće kontrole. U najvećem broju slučajeva zbog jednostavnosti i sprečavanja širenja

informacija zaposlenici (prevaranti) prevare obavljaju sami.

Jedan od primjera koji se mogu naći u pisanim medijima jeste primjer zaposlenika (prevaranta) koji falsificira potpise klijenata za isplatu novca sa štednih ili depozitnih računa. Novac prenosi na fiktivne račune koji nemaju (potpunu) dokumentaciju ili na račune drugog klijenta u cilju prikrivanja tragova i težeg otkrivanja prevare. Zatim novac isplaćuje na blagajni ili prenosi na račune za koje ima punomoć, odnosno ovlaštenja. Falsificirani potpisi na nalogu za isplatu ne nalaze se u informacionim sistemima već u arhivi koja nije svima dostupna, tako da je ovu vrstu prevare teško pravovremeno uočiti. Jedan od indikatora za rizik prevare u bazi podataka može se aktivirati ako se prate isti iznosi novca na više računa klijenata od strane jednog zaposlenika. Preventivna mjera za sprečavanje prevara ovakve vrste je, između ostalog, i rotacija zaposlenika na radnim mjestima.

Eksterni rizik od prevare

Finansijske institucije najčešće se susreću sa eksternim rizikom od prevare. Brojni su oblici prevare koji se mogu razvrstavati prema različitim kriterijima. Tako Organizacija certificiranih istraživača prevare (ACFE) u SAD-u rizike od prevare dijeli u tri kategorije: prevarno finansijsko izvještavanje,

protivpravno prisvajanje imovine i korupcija. Otkrivanje i detektiranje ovakve vrste prevare zahtijeva znanje „Forenzičnog računovodstva”, koje zahtijeva primjenu istražiteljskih i analitičkih vještina radi otkrivanja manipulacija u finansijskim izvještajima koja odstupaju od računovodstvenih standarda, poreznih zakona i ostalih propisa, u slučajevima kada se sumnja da je došlo do manipulacija u finansijskim izvještajima preduzeća.

Interno-eksterni rizik prevare

U zadnje vrijeme uočen je trend rizika prevare interno-eksternog karaktera, za koji je karakteristično da određeni tim koristi istu tehniku prevarnih radnji koju ponavljaju u više organizacija uglavnom u različitim državama angažiranjem insajdera.

Jedan od primjera je krađa (zloupotreba) ličnih podataka klijenata od strane insajdera koji ustupa podatke kriminalnoj organizaciji koja na osnovu tih podataka može falsificirati dokumente, kreditne kartice ili otvarati fiktivne firme.

Kako spriječiti prevaru

Proaktivan pristup upravljanju rizikom od prevara podrazumijeva: uspostavljanje komunikacionih kanala za prijavu prevara, prigovore klijenata, dobavljača i anonimne prijave prevara. Na ovaj način organizacije imaju manje štete, dok

prevaru otkrivaju znatno brže od prosjeka statističkih podataka. Prosječno vrijeme koje protekne od momenta učinjene prevare do otkrića analiziranih slučajeva iznosi 18 mjeseci.

Aktivni pristup upravljanja rizikom od prevara podrazumijeva postavljanje indikatora rizika, odnosno „crvenih zastava“, u poslovnim procesima koji su materijalno značajni. Kroz sistem internih kontrola potrebno je pravovremeno identificirati rizik, procijeniti potencijalni učinak kao i kontrolne procedure.

Uspostavljanjem sistema internih kontrola smanjuje se rizik internih prevara, a potencijalne prevare se sprečavaju u mjeri u kojoj je to izvodljivo. Sistem interne kontrole mora osigurati da nijedno lice zaposleno u finansijskim institucija-

ma ne može biti u poziciji da uradi značajne greške ili počini prekršaje utvrđene zakonom, drugim propisima i internim aktima, a koji se u kratkom roku ne mogu otkriti.

Poslovne aplikacije uglavnom imaju zabilježene podatke na osnovu kojih je moguće kreirati indikatore koji bi preko sumnjivih transakcija ukazivali na prevarne radnje.

Indikatori koji mogu ukazivati na sumnjive transakcije su:

- Transakcije izvršene poslije radnog vremena
- Puno storniranih transakcija od strane jednog zaposlenika u kratkom vremenu
- Transakcije ispod određenog limita za koji je potrebna dodatna kontrola ili dozvola
- Transakcije bez opisa ili ključnih riječi

- Transakcije na lični račun ili račun bliže rodbine
- Veliki broj razročenja depozitnih sredstva od strane jednog zaposlenika.

Nijedan sistem internih kontrola ne može potpuno ukloniti rizik od prevare, ali dobro osmišljene i učinkovite interne kontrole mogu spriječiti prosječnu prevaru smanjenjem mogućnosti da se ona izvrši, te povećanjem percepcije otkrivanja. Uz pravu ravnotežu preventivnih i detektivnih kontrola, dobar sistem internih kontrola može značajno smanjiti ranjivost na prevaru.

Razmislite o ranjivosti u svojoj organizaciji. Možda niste svjesni stvarnih ili zamišljenih finansijskih pritisaka s kojima se suočava neki od vaših zaposlenika, no zato možete kontrolirati priliku. ■

NON CREDIT FRAUD

PLAĆANJE/KUPOVINA NA INTERNETU: SIGURNOST NA PRVOM MJESTU

Za plaćanje na internetu se mogu koristiti kreditne, debitne i prepaid kartice

Autorica:
Danijela Jondža

Platne kartice su instrument bezgotovinskog plaćanja koji omogućava plaćanje roba i usluga u zemlji i inostranstvu, podizanje gotovine na bankomatima ili u bankama na pos cash terminalima. Njihova upotreba omogućava brojne prednosti korisniku:

- Ušteda vremena;
- Jednostavnost i komfor pri upotrebi;
- Raspoloživost svih sredstava na računu 24 časa dnevno;
- Mogućnost korištenja dodatnih kartica za članove porodice.

Također, platne kartice se sve više upotrebljavaju kako bi se izvršila određena kupovina na internetu. Online trgovci, web shopovi, kako se nazivaju prodavnice na internetu, web siteovi raznih turističkih agencija, aerodroma, avioprevoznika, hotela, samo su neka od mjesta gdje se može platiti karticom na internetu. Mogu se kupiti knjige, garderoba, igračke, tehnička

i bilo koja roba i usluga a da se nude na određenom web shopu. Neizbježne su i igre na sreću. Rezervacija hotelskog smještaja, kao i kupovina aviokarata, sve su češće transakcije danas.

Za plaćanje na internetu se mogu koristiti kreditne, debitne i prepaid kartice. Nema ograničenja, bitno je da sama kartica ima tu

“Za plaćanje na internetu se mogu koristiti kreditne, debitne i prepaid kartice. Nema ograničenja, bitno je da sama kartica ima tu osobinu da se koristi na internetu”

osobinu da se koristi na internetu. S obzirom da je svaka kartica vezana za određeni račun, najbolja i najpraktičnija opcija za korisnike jeste da se upotrebljava dopunjiva debitna ili prepaid kartica namijenjena za internet plaćanja, gdje korisnik može uvijek izvršiti uplatu na račun za koji je vezana kartica i izvršiti plaćanje. Uplata treba biti u visini transakcije koja se želi u tom momentu realizirati.

Savjeti za korisnike prilikom korištenja platnih kartica na internetu

U cilju zaštite od zloupotrebe i sigurnijeg korištenja kartica na internetu, te s obzirom da se broj online trgovaca na internetu svakodnevno povećava, korisnik mora obavezno obratiti pažnju na sljedeća pravila prilikom plaćanja:

“Potrebno je koristiti karticu isključivo za internet i uplatiti iznos sredstava u iznosu transakcije koji se namjerava realizirati. Na navedenoj kartici korisnik nikada ne treba raspolagati velikim iznosom sredstava i kartica treba biti isključivo namjenska za internet.”

- Kupovati na stranicama sa sigurnom internet vezom – na web stranici na kojoj se nalazi forma za unos podataka o korisniku i kartici potrebno je provjeriti da li adresa počinje sa **http**, čime se označava zaštićena veza, te da se u adresnoj liniji nalazi oznaka katanca.
- Tokom obavljanja transakcije plaćanja, prethodno je obavezno pročitati uvjete plaćanja (terms and conditions), te pročitati uvjete poništavanja transakcije, raspoloživosti robe, dostavu robe na datu adresu, podnošenja reklamacija i povrata sredstava.
- Potrebno je kupovati na stranicama koje garantiraju sigurnost, odnosno, 3D Secure standard pri kupovini putem interneta, poštujući pravila koje su propisali globalni platni sistemi.
- Nikada ne treba unositi PIN kod prilikom kupovine na internetu.
- Koristiti karticu isključivo na web siteovima renomiranih kompanija i trgovaca jer oni mogu osigurati adekvatnu zaštitu. To su npr. aviokompanije, aerodromi, siteovi hotela, siteovi specijalizirani za turizam poput e-bookinga ili trgovinu poput ebay-a ili za komunikaciju poput Skype-a.
- Podatke o korisniku i kartici je potrebno unositi samo prilikom plaćanja.
- Provjeriti ukupne troškove transakcije - prilikom plaćanja često web siteovi do zadnjeg koraka

plaćanja ne prikazuju puni iznos transakcije. Zato je potrebno proučiti sve troškove koji ulaze u konačni iznos transakcije prije nego što se unesu podaci o kartici i korisniku i izvrši potvrda same transakcije.

- Obratiti pažnju sa kojeg mjesta se unose podaci o korisniku i kartici - koristiti antivirus ili sličan program za aktivnu zaštitu računara od virusa ili zloupotrebe. Preporuka za korisnike da ne koriste javne računare gdje pristup ima veći broj korisnika (naprimjer, u bibliotekama, internet klubovima, fakultetima i slično).
- Ukoliko web site nema jasne uvjete i pravila plaćanja i dostave robe ne preporučuje se kupovina na tim prodajnim mjestima. Korisnik treba da odustane od plaćanja.
- Podaci o korisniku i kartici se ne trebaju upotrebljavati na nepoznatim siteovima za igre na sreću.
- Potrebno je koristiti karticu isključivo za internet i uplatiti iznos sredstava u iznosu transakcije koji se namjerava realizirati. Na navedenoj kartici korisnik nikada ne treba raspolagati velikim iznosom sredstava i kartica treba biti isključivo namjenska za internet. Također, na karticama se

mogu podesiti dnevni limiti, što predstavlja dodatnu sigurnost za korisnika.

Način upotrebe platnih kartica na internetu

S obzirom da se od strane korisnika prave greške prilikom korištenja kartica na internetu, gdje su transakcije kao posljedica neznanja često neuspješne, navodimo bitne elemente kartice, bez kojih se ne može ni realizirati transakcija.

Bez obzira da li je kreditna ili debitna, na platnoj kartici sa nalaze sljedeće informacije neophodne za plaćanje na internetu:

- Ime i prezime korisnika
- Broj kartice
- Rok važenja kartice
- CVC (CVV) kod.

Ime korisnika je najčešće neophodno unijeti tačno onako kako je napisano na kartici i o tome treba voditi računa (naprimjer, slova đ ili š).

Broj kartice odštampan je na prednjoj strani kartice.

Datum važenja kartice podrazumijeva mjesec i godinu kada kartica ističe. Važenje kartice je do kraja mjeseca upisanog na kartici i štampa se u obliku MM/GG, odnosno, mjesec/godina. Naprimjer, 02/2017 znači da kartica ističe posljednjeg dana februara mjeseca 2017. godine.

CVC (CVV) je verifikacioni kod kartice, što je i posljednji podatak sa kartice koji se unosi prilikom kupovine. Ovaj broj se nalazi, uglavnom, na poledini kartice, na traci predviđenoj za potpis i sadrži tri cifre.

Prilikom svakog plaćanja karticom na internetu neophodno je unijeti sve navedene podatke, u suprotnom transakcija neće biti uspješno realizirana. ■

Fraud info odlomak

KO JE PRODAO RIMSKO CARSTVO

Tri glavna rimska generala: Septimije Sever, Klodije Albin i Pescenije ujedinili su se protiv Julijana

PHOTO

Autorica:
Ina Hasanbegović

Davnog 28. marta 193. g.n.e. tokom nemira u Rimskom carstvu, pretorijanska garda ubila je tadašnjeg cara Pertinaksa (lat. Publius Helvius Pertinax) i ponudila carstvo na prodaju putem javne aukcije.

Iako je ovaj najveći čin vojne izdaje u carstvu izazvao tugu, stid i ogorčenje među građanima, pretorijanci se nisu obazirali na bunt, te su prilikom objave javne aukcije objavili čak i minimalanu cijenu carstva: 25.000 sestercija (srebrnjaka) po glavi jednog pretorijanca.

Bogati gradski perfekt Didije Julijan (lat. Marcus Didius Severus Ju-

lianus), uvjeren od svoje supruge i kćeri da zaslužuje tron, nadmetao se na javnoj aukciji sa Pertinaksovim puncem, senatorom Sulpicianom (lat. Titus Flavius Claudius Sulpicianus), čija je prvobitna

ponuda iznosila ispod minimalno tražene cijene tj. 20.000 sestercija. Međutim, kada je ponudio 30.000 sestercija njegova ponuda nije bila prihvaćena. Didije Julijan, ponudivši cijenu od 25.000 sestercija

po pretorijancu (što bi ukupno iznosilo cca 1 milijardu \$ u današnjem novcu), izabran je za najboljeg ponuđača.

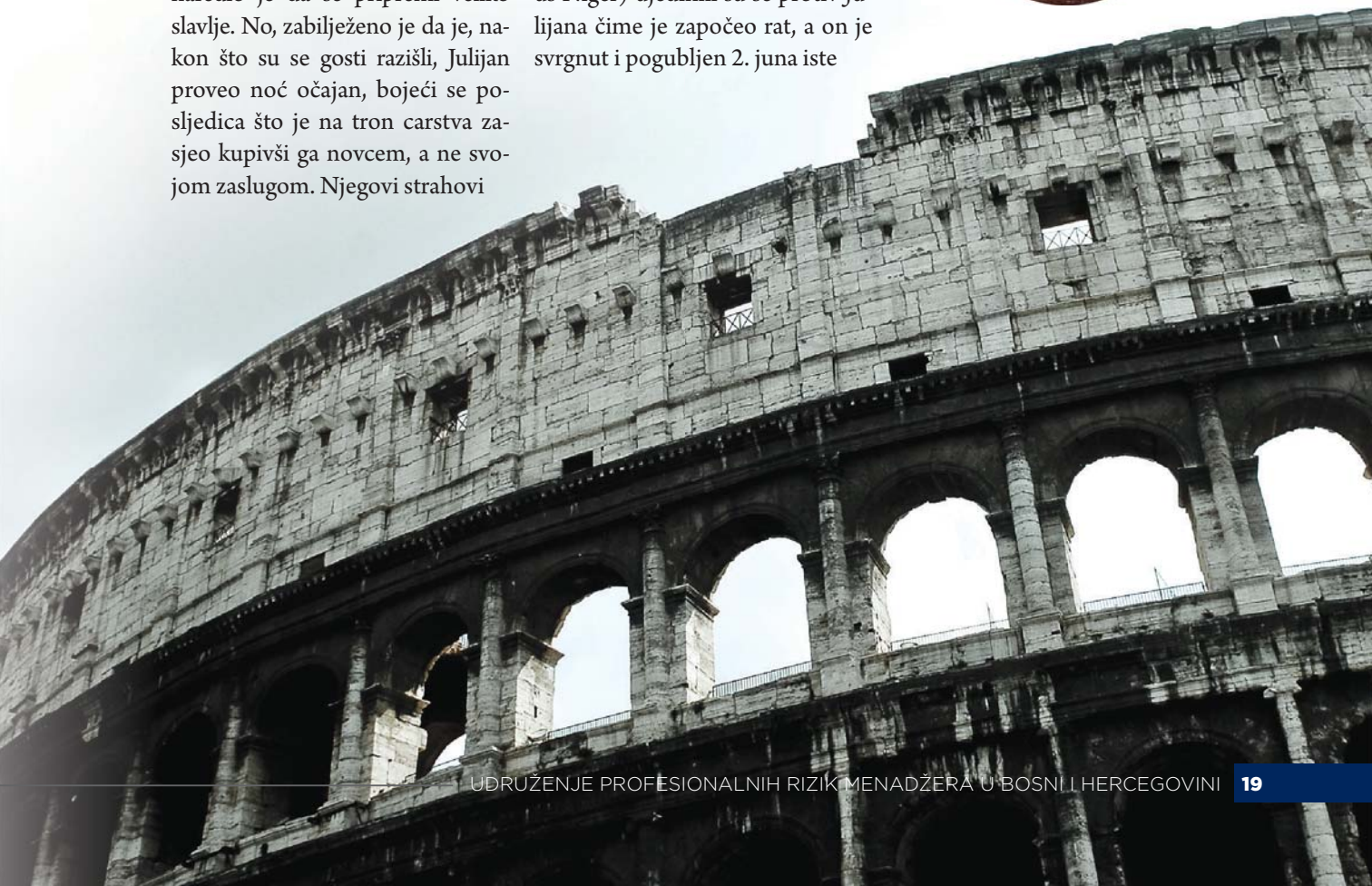
Kako bi proslavio svoju pobjedu, naredio je da se pripremi veliko slavlje. No, zabilježeno je da je, nakon što su se gosti razišli, Julijan proveo noć očajan, bojeći se posljedica što je na tron carstva zasjeo kupivši ga novcem, a ne svojom zaslugom. Njegovi strahovi

su se ubrzo i obistinili. Naime, tri glavna rimska generala: Septimije Sever (lat. Lucius Septimius Severus Augustus), Klodije Albin (lat. Decimus Clodius Albinus) i Pescenije Niger (lat. Gaius Pescennius Niger) ujedinili su se protiv Julijana čime je započeo rat, a on je svrgnut i pogubljen 2. juna iste

godine od strane Rimskog senata. Prvi zvanični čin novog cara bio je pogublivanje gardista koji su izvršili prevaru. ■

Izvor:

Edward Gibbon, *“The Decline and Fall of the Roman Empire”*

Analiza

ODREĐENI ASPEKTI *FRAUDA* U PRAVNOJ REGULATIVI BOSNE I HERCEGOVINE

Cilj koji je neophodno ostvariti i u kontekstu pravne analize *Frauda* je detekcija novih metoda prevencije i zagovaranja adekvatnog sankcioniranja *Frauda*

Autor:
Mujo Vilašević (MA)

Samostalni stručni saradnik za usklađenost
(Regulatory Compliance Associate) Sparkasse Bank d.d. BiH

Općenito

Fraud u kreditnim institucijama (u kontekstu ovog rada, *Fraud* se koristi kao termin za eksterne prevare u kreditnim institucijama; o internim prevarama, posebno v. Jahić M., Kaplan-Isaković, Š., 2013., str. 45) je po svojoj prirodi i suštini, pravno pitanje.

Fraud nastaje i uzrokuje posljedice upravo iz razloga protupravnog ponašanja i počinjenja izvjesnog djela koje je ocijenjeno protupravnim, u pravilu krivičnim djelom.

Analizirati *Fraud* u kreditnim institucijama u BiH, imajući u vidu trenutni regulatorni kontekst, ali i razvojne tendencije prisutne u regionu i Europskoj uniji, složen je i za ekonomske stručnjake u ovoj oblasti često zadatak čije rješenje nije uvijek na tragu najsretnijih

“Bez izuzetka u odnosu na regiju, Europu, pa i svijet, *Fraud* je i u Bosni i Hercegovini postao sofisticirani oblik kriminala, evoluirao od klasičnih, nematerijalnih “prevaranata”, u vrlo ozbiljne oblike organiziranog kriminala”

rezultata. Posljednje naročito iz razloga što ukoliko pravno analiziramo *Fraud* u kreditnim institucijama, trebamo cijeniti mozaik različitih interesa o kojima država treba voditi računa prilikom pravnog reguliranja. Naravno, na ovom mjestu govorimo o interesima kreditnih institucija, finansijskog sektora, interesima države, ali i interesima pojedinaca, fizičkih i pravnih lica korisnika finansijskih usluga. Upravo je odmjeravanje “prevaže” ovih interesa i ključno pitanje *Frauda* u pravnoj regulativi.

Cilj koji je neophodno ostvariti i u kontekstu pravne analize *Frauda* je detekcija novih metoda prevencije i zagovaranja adekvatnog sankcioniranja *Frauda*, odnosno, dugoročno i protekcije finansijskog sektora od ovog oblika protupravnog ponašanja.

Pravne kategorizacije *Frauda* u BiH

Bez izuzetka u odnosu na regiju, Europu, pa i svijet, *Fraud* je i u

Bosni i Hercegovini postao sofisticirani oblik kriminala, evoluirao od klasičnih, nematerijalnih “prevaranata”, u vrlo ozbiljne oblike organiziranog kriminala (posebno u uvjetima savremene digitalne tehnologije), preuzimajući kontrolu nad elektronski vođenim transakcijama i prijeteci na taj način finansijskom sektoru u cjelini (v. SAS Global Forum, 2011., str. 5). *Fraud* u finansijskom sektoru s pravnog aspekta možemo podijeliti u dvije kategorije koje imaju zajedničko ishodište. Radi se o

prevarama u smislu lažiranja identifikacionih podataka i podataka o kreditnoj sposobnosti prilikom stupanja u ugovorne odnose s kreditnom institucijom s jedne strane i o cyber kriminalu s druge strane, manipuliranje elektronskim podacima i njihovom zloupotrebom. Zajedničko ishodište u oba ova slučaja je počinjenje krivičnog djela od strane počinioca prevare, odnosno *Frauda*.

renje, čl. 260. KZ FBiH i 380. KZ RS; zloupotreba čeka i kartice, čl. 271. KZ FBiH i 286. KZ RS; itd.). U “drugu kategoriju” *Frauda* ulaze krivična djela iz grupe djela protiv sistema elektronske obrade podataka - što je na entitetskom nivou zapravo preuzeta međunarodna Konvencija o cyber kriminalu (v. Porobić, M., Bajraktarević, M., 2012., str. 16). U ovu “kategoriju” djela *Frauda* naročito ulaze: ošte-

se nastoji regulatorno pristupiti ovom problemu. U pravnom poretku BiH ovo pitanje tretirano je preuzetom Konvencijom od 2006. godine.

Nesporno je da je zakonodavac propisao određena ponašanja u poslovanju i platnom prometu koja su protupravna, s ciljem kažnjavanja i prevencije počinitelja takvih djela. Kada je riječ o kažnjavanju gore navedenih djela, kreditne institucije na raspolaganu imaju obavezu prijavljivanja krivičnog djela (čl. 228. Zakona o krivičnom postupku FBiH, odnosno 221. Zakona o krivičnom postupku RS), odnosno njegovog učinjenja u času kada (uz pomoć adekvatnih analiza stručnih službi) raspoložu informacijama da je došlo do počinjenja krivičnog djela, da je ostvareno biće krivičnog djela protupravnom radnjom, te prijavu izvršiti tužilaštvu, odnosno ovlaštenoj osobi, putem zakonskog zastupnika, tj. Uprave kreditne institucije. Odgovorno lice je obavezno i preduzeti mjere da bi se sačuvali tragovi krivičnog djela, predmeti na kojima je ili pomoću kojih je počinjeno djelo i drugi dokazi i o njima bez odlaganja obavijestiti nadležna lica. Kroz opisani proces se, nažalost, iscrpljuju sve pravne mogućnosti ostavljene kreditnim institucijama u slučajevima izvršenja prevara koje potpadaju pod gore navedene oblike krivičnih djela. Sve aktiv-

“Preveniji *Frauda* u finansijskom sektoru u BiH se još uvijek nedovoljno diskutira, što generira za posljedicu da prevencija *Frauda* nije obuhvaćena zasebnim pravnim normama, eksplicite. Kreditne institucije interno i/ili uz pomoć matičnih grupa razvijaju sisteme i alate za prevenciju rizika od *Frauda*, sa korektivnim i preventivnim aktivnostima”

Kada govorimo o “prvoj kategoriji” *Frauda*, ustvari je riječ o krivičnim djelima protiv imovine (od čega naročito - prevara, čl. 294. Krivičnog zakona FBiH, u daljnjem tekstu KZ FBiH i čl. 239. Krivičnog Zakona RS, u daljnjem tekstu KZ RS) i krivičnim djelima protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa (od čega naročito - kritvotvorenje kreditnih i ostalih kartica bezgotovinskog plaćanja, čl. 257. KZ FBiH i 276. KZ RS; obmana pri dobijanju kredita ili drugih pogodnosti, čl. 260. KZ FBiH i 283. KZ RS; izrada, nabavka, posjed, prodaja i davanje na upotrebu sredstava za krivotvo-

ćenje računarskih podataka i programa (čl. 393. KZ FBiH i 292a KZ RS), računarsko krivotvorenje (čl. 394. KZ FBiH i 292b KZ RS), računarska prevara (čl. 395. KZ FBiH i 292g KZ RS), ometanje rada sistema i mreže elektronskih podataka (čl. 396. KZ FBiH i 292đ KZ RS) itd. Tzv. cyber kriminal predstavlja međunarodnu opasnost, a naročito u finansijskom sektoru. Ova oblast *Frauda* u finansijskom sektoru uređena je i propisima o informacijskoj sigurnosti (kao npr. Odluka FBA o minimalnim standardima upravljanja informacionim sistemom u bankama, Sl.n. FBiH 1/12) na koji način

nosti kreditnih institucija svode se na *ex post*, onda kada je *Fraud* identificiran kao takav. Naravno, kreditne institucije imaju na raspolaganju, kada je to faktički i pravno moguće, istaći i zahtjev za naknadu uzrokovane materijalne štete počinjenjem prevare.

S druge strane, o prevenciji *Frauda* u finansijskom sektoru u BiH se još uvijek nedovoljno diskutira, što generira za posljedicu da prevencija *Frauda* nije obuhvaćena zasebnim pravnim normama, eksplicite. Kreditne institucije interno i/ili uz pomoć matičnih grupa razvijaju sisteme i alate za prevenciju rizika od *Frauda*, sa korektivnim i preventivnim aktivnostima. Međutim, takvi procesi morali bi biti obuhvaćeni primjenjivim pravnim normama koje bi struktuirano pristupile ovom problemu. U smislu "prve kategorije" krivičnih djela *Frauda*, to bi pojednostavljeno značilo propisivanje dodatnih obaveza u procesu identifikacije klijenta i prilikom procjene njegove kreditne sposobnosti. Entitetske agencije za bankarstvo imaju propisane minimalne obaveze o procjeni kreditne sposobnosti i sadržaju kreditnog dosjea (kao npr. Odluka FBA o uslovima za procjenu i dokumentiranje kreditne sposobnosti, Sl.n. FBiH 23/14), ali se ispostavlja da ovi propisi kao takvi ipak nisu dovoljni. Naravno, nerealno je očekivati od bilo kojeg službenika kreditne institucije

odgovornost za ekspertno tumačenje preuzete dokumentacije klijenta. Nerealno je postaviti takve obaveze za kreditnu instituciju da bi finansijsko poslovanje u svom najširem značenju moglo funkcionirati. Povjerenje s obje strane i pružatelja i primatelja usluga mora postojati barem u minimalnim značajkama, a koje će (barem u pravilu) prevenirati potencijalna krivična djela *Frauda*. U tom

i sprečavanje zloupotreba i *Frauda*). Stoga bi, ukoliko to već nije moguće na nivou zakonskih propisa, trebalo podržati inicijative ka usvajanju entitetskih regulatornih (agencijskih) propisa, podzakonskih akata, koji bi struktuirano i u mjeri u kojoj je to najpovoljnije i za kreditne institucije i najmanje opterećujuće prema klijentima, obuhvatili ovaj problem. Cjelovit i struktuiran propis, te ujednače-

“Finansijski sektor u Bosni i Hercegovini pak, naročito imajući u vidu strukturu sektora sa većinskim učešćem iz zemalja članica Europske unije (v. FBA, 2016., str. 5) trebao bi određene regulatorne uzore potražiti upravo u Uniji i po pitanju prevencije i reakcije na Fraud u kreditnim institucijama”

smislu govorimo o cijelom setu propisa koji bi osigurali istinitost i valjanost (pravnu upotrebljivost) podataka prilikom identifikacije klijenata i transakcijama s njima. Bosna i Hercegovina se još uvijek ne može pohvaliti struktuiranim propisima u ovoj oblasti - postoje značajne neusaglašenosti entitetskih Zakona o privrednim društvima, Zakona o notarima, Zakona o općem upravnom postupku, Zakona o zaštiti korisnika finansijskih usluga i paralelnih odredbi, Zakona o bankama RS, Zakona o radu i slično (navedeni propisi se direktno ili indirektno odnose na elemente identifikacije klijenata

na praksa kreditnih institucija u ovom segmentu mogli bi značajno unaprijediti identificiranje *Frauda* i prije njegovog počinjenja, te omogućiti kreditnim institucijama i finansijskom sektoru uopće da djeluju *ex ante* i preventivno.

Kada je u pitanju prevencija *Frauda* u njegovim pojavnim oblicima cyber kriminala, riječ je o postupcima koji prevazilaze aktivnosti finansijskog sektora zasebno. Ovaj problem uključuje aktivnosti države, pa čak i međunarodnu saradnju u svrhu prevencije. Stoga i potencijalne analize ovog pitanja prelaze okvire ovog rada, ali pozivaju na

otvorene stručne i naučne diskusije i po ovom pitanju.

Finansijski sektor u Bosni i Hercegovini pak, naročito imajući u vidu strukturu sektora sa većinskim učešćem iz zemalja članica Evropske unije (v. FBA, 2016., str. 5) trebao bi određene regulatorne uzore potražiti upravo u Uniji i po pitanju prevencije i reakcije na *Fraud* u kreditnim institucijama. Naravno, legitimno je pitanje zašto bi finansijski sektor u BiH, posebno imajući u vidu izuzetno opterećujuće regulatorno okruženje, imao potrebu za usvajanjem dodatnih normi i pravila, posebno jednog visokorazvijenog tržišta kao što je unijsko? Odgovori su višestruki. Prvo, upravo je visoki stepen razvoja jedinstvenog (i finansijskog) tržišta u Uniji razlog ugledanja na pravne propise i njihovu transpoziciju u pravni poredak u BiH, koji također ima svoje specifičnosti, raznolikosti i usloženost jer tendira ka jedinstvenom ekonomskom prostoru a sa dva regulatorna područja. Drugo, proces integracije u Uniju svakako obavezuje BiH na preuzimanje EU regulative, a naročito i u oblasti finansijskog sektora, u kojem se u zadnje 3 godine dešavaju značajne promjene inicirane finansijskom krizom 2008/2009. (v. Vilašević, M., 2016., str. 73). Zatim, entitetske agencije za bankarstvo kroz brojne institucionalne sporazume sa regulatorima u Uniji (nacionalni i nadnacionalni,

uključivo EBA - evropsko tijelo za nadzor bankarstva) su se obavezale na preuzimanje standarda poslovanja u finansijskom sektoru. Konačno, nova EU regulativa, preciznije - Basel III standardi pretočeni u

*“Kada je u pitanju prevencija *Frauda* u njegovim pojavnim oblicima cyber kriminala, riječ je o postupcima koji prevazilaze aktivnosti finansijskog sektora zasebno. Ovaj problem uključuje aktivnosti države, pa čak i međunarodnu saradnju u svrhu prevencije”*

regulativu CRR i CRD IV (radi se o Uredbi (EU) 575/2013 Evropskog parlamenta i Vijeća o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) 648/2012, OJ EU L 176/1 i Direktivi 2013/36/EU Evropskog parlamenta i Vijeća o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicijskim društvima, izmjeni Direktive 2002/87/EZ, te stavljanju van snage Direktiva 2006/48/EZ i 2006/49/EZ, OJ EU L 176/338) se postepeno, putem matičnih grupa, ali i putem regulatora u BiH

preuzimaju i u lokalno zakonodavstvo i tako kreiraju sasvim nova, do sada lokalno nepoznata, pravila učešća u finansijskoj tržišnoj utakmici (kao npr. novousvojenim zakonima o bankama i Pillar 1. i Pillar 2. odlukama o kapitalu, kapitalnoj adekvatnosti i upravljanju rizicima). Stoga je nesporno da poznavanje evropske regulative postaje obaveza *a priori* u kreditnim institucijama, isključivo poznavanje lokalnog zakonodavstva postaje retrogradan i prevaziđen pristup za kreditne institucije koje imaju cilj ostati aktuelne i visoko rangirane na tržištu, dok s druge strane preuzimanje unijske regulative i standarda postaje pouzdan “uzorak” za lokalne regulatorne nedoumice u vezi s problemima u finansijskom sektoru, uključujući i *Fraud*.

Umjesto zaključka

Pitanje *Frauda* u kreditnim institucijama, posmatrano u kontekstu važeće regulative u Bosni i Hercegovini, nije pitanje koje nužno treba završiti određenim zaključcima. Radi se o vrlo aktuelnom i značajnom problemu, čije ozbiljnije analize (barem u lokalnim okvirima) tek otpočinju i, što je izuzetno važno, pristupa im se konstruktivno i s jasnim ciljem: maksimalne prevencije ovog vida protupravnog ponašanja u bankarskom sektoru. Vrlo je usko polje djelovanja kreditnih institucija u BiH spram

važeće regulative u ovoj oblasti. S druge strane, u Europskoj uniji se, naprimjer, ovom pitanju decenijama posvećuje značajna (i regulatorna) pažnja. Značajna reakcija na *Fraud* u kreditnim institucijama Unije kroz legislativu bilo je usvajanje nove Direktive o platnim uslugama (misli se na PSD 2, Direktiva (EU) 2015/2366 Europskog parlamenta i Vijeća o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu, OJ EU L 337/35.), o čemu će biti više govora u narednom izdanju.

Pred BiH ostaju brojne i značajne obaveze usklađivanja s ovim (i drugim unijskim) propisima i njihova implementacija u finansijskom sektoru, posebno. Inicijative prema regulatoru radi pravnog uobličavanja problema i izazova *Frauda*, također predstoje i takve inicijative nužno moraju biti podržane u finansijskom sektoru imajući u vidu analizirane aspekta *Frauda*. ■

Izvori:

- Direktiva (EU) 2015/2366 Europskog parlamenta i Vijeća o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu, OJ EU L 337/35
- Direktiva 2008/48/EZ o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju van snage Direktive 81/102/EEZ, OJ EU L 133/66
- Direktiva 2013/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicijskim društvima, izmjeni Direktive 2002/87/EZ, te stavljanju van snage Direktiva 2006/48/EZ i 2006/49/EZ, OJ EU L 176/338
- FBA, 2017., *Informacija o stanju u bankarskom sistemu Bosne i Hercegovine* 31.12.2016.
- http://ec.europa.eu/anti-fraud/olaf-and-you_en
- http://ec.europa.eu/anti-fraud/olaf-and-you_en
- <http://www.eurofinas.org>

- Jahić, M., Kaplan-Isaković, Š., 2013., *Uloga i značaj revizije u prevenciji prevara u BiH*, Zbornik radova, Ekonomski Fakultet Univerziteta Džemal Bijedić, Mostar.
- Krivični zakon FBiH, Sl.n. FBiH 36/03
- Krivični zakon RS, Sl. gl. RS 49/03
- *Odluka FBA o minimalnim standardima upravljanja informacionim sistemom u bankama*, Sl.n. FBiH 1/12
- Odluka FBA o uslovima za procjenu i dokumentovanje kreditne sposobnosti, Sl.n.FBiH 23/14
- SAS Global Forum, 2011., *Enterprise-wide Fraud Management*, Ellen Joyner, SAS Institute Inc. Cary, NC, USA.
- Uredba (EU) 575/2013 Europskog Parlamenta i Vijeća o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) 648/2012, OJ EU L 176/1
- Vilašević, M., 2016., *Novi pristup europskom bankarstvu – drugi i treći stup bankarske unije*, Sui Generis časopis za europske integracije, Direkcija za europske integracije Vijeća ministara BiH, Sarajevo
- Zakon o krivičnom postupku FBiH, Sl.n. FBiH 35/03, 37/03, 56/03
- Zakon o krivičnom postupku RS, Sl.gl. RS 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09 i 92/09. ■

U slijedećem izdanju čitajte „Fraud u pravnoj regulativi Europske unije„!

Intervju: Suzana Aleksić-Korać, predsjednica Foruma za prevenciju zloupotreba

NAJVIŠE PREVARA REGISTRUJEMO U SME I PI SEGMENTIMA POSLOVANJA

Suzana Aleksić-Korać, Application credit fraud manager UCB Srbija, osnivačica je i predsjednica Foruma za prevenciju zloupotreba u kreditnim poslovima. Osnivačica je i prvog Fraud management Departmenta u Srbiji u okviru Piraeus Banke, članica ACFE od 2008., te članica Visa antifraud od 2009. godine

Intervjuisao:

Tanasije Sofrenović, dipl. ecc.,
sertifikovani računovođa i ovlašteni revizor,
trenutno na funkciji vodećeg specijaliste za sprečavanje kreditnih
prevara u UniCredit Bank Banja Luka.

FRAUD: Možete li nam reći
otkud ideja o formiranju Foru-
ma za prevenciju zloupotreba u
kreditnim poslovima i otkada
postoji i djeluje u Srbiji?

Ideja je nastala kao potreba da se
bankarski sektor zaštiti od prevara
u kreditnim poslovima, s obzirom
da je bankarsko tržište pretrpelo
ogromne gubitke 2006. i 2007. go-
dine (cca 37 mio eura). Ovo radno
telo nezvanično deluje od kraja

2007. godine, da bi se do kraja in-
stitucionalizovalo 2008. godine.

FRAUD: Na koji način je orga-
nizovan i ko su članovi Foruma?

Organizovani smo pod pokrovi-
teljstvom Privredne Komore Srbije
(PKS je samo administrator). Raz-
menu informacija obavljamo preko
posebne e-mail adrese koja se na-
lazi na serveru PKS-e. Sve banke u
Srbiji su članice ovog radnog tela.

Najugroženiji segmenti

FRAUD: Koje vrste prevara su u fokusu rada Vašeg foruma: koje vrste prevara su, po Vama, imale najviše uticaja na banke u proteklim godinama. Koje trendove vrsta prevara u bankama prepoznajete danas u Srbiji?

Forum je inicijalno osnovan da bi se bavio prevencijom prevarnih radnji u kreditnim poslovima koje su imale najveći uticaj na banke u proteklim godinama (12% od ukupnog broja aplikacija na tržištu), mada se u praksi bavimo i transakcionim kao i internim fraudom. Što se tiče trendova, u porastu su pokušaji prevarnih radnji u SME segment (veliki broj povezanih lica registrovanih na fiktivna fizička lica), treba napomenuti PI segment – krediti fizičkim licima – gde su najčešći oblik prevare falsifikovanja dokumenta (lična karta, potvrda o zaposlenju, izvod po tekućem računu, potvrde poreskih uprava itd...).

FRAUD: S obzirom na veliki broj Mikro i SME preduzeća u Srbiji, koliko su česte prevare u tom segmentu?

Ova dva segmenta su najugroženija kada su pokušaji prevarnih radnji u pitanju, s obzirom da se prelivaju i na PI segment – kredite fizičkim licima (u vidu prevara od strane i u saradnji sa poslodavcima: porast ovakvog modaliteta je u 1Q2017 za 22% u odnosu na 1Q2016).

FRAUD: Molio bih Vas za više informacija o načinu razmjene informacija između članova Forumu i na koji ste način prevazišli zakonske barijere u pogledu zaštite ličnih podataka klijenata?

S obzirom na težinu Zakona o zaštiti podataka o ličnosti tražili smo zvaničan sastanak sa poverenikom, na kome je definisano odobrenje poverenika uz određene uslove. Jedan od uslova je bio pribavljanje saglasnosti od klijenata. Navedena

“U porastu su pokušaji prevarnih radnji u SME segment (veliki broj povezanih lica registrovanih na fiktivna fizička lica), treba napomenuti PI segment – krediti fizičkim licima – gde su najčešći oblik prevare falsifikovanja dokumenta”

saglasnost je implementirana u dokumentaciji koja definiše početni ugovoreni odnos klijent – banka.

FRAUD: Da li postoje javni registri ili evidencije koje koristite kao izvor negativnih informacija o klijentima i koji su alati koje koristite?

Forum kao telo nema automatizovani alat, načini su individualni.

Ono što se najviše koristi na tržištu su APR registar, matrix, NBS registar, Sud registar, RZZO registar i Poreska uprava registar.

FRAUD: Kakvi su efekti rada Vašeg foruma?

Od početka funkcionisanja ovog radnog tela broj uspešno izvršenih prevarnih radnji je minimalan i u principu se odnosi na segmente koji nisu u nadležnosti fraud managementa po bankama (prosečan iznos uštede na godišnjem nivou po banci je 17 mio. eura).

FRAUD: Da li imate iskustva razmjene informacija o “prevarentima” van granica Srbije i da li postoji saradnja sa nekim sličnim organizacijama u okruženju?

Forum kao radno telo, nažalost, nema internacionalnu saradnju, s obzirom da smo usamljeni primer odlične bankarske saradnje u Evropi. Osim Interpola i Europola nemamo drugu saradnju.

FRAUD: Za kraj, da li biste u narednom periodu bili naš drag gost na jednoj od sjednica Fraud foruma u BiH, kako biste nam uživo prenijeli Vaše dragocjeno iskustvo i na taj način doprinijeli razvoju našeg foruma?

Bila bi mi čast i zadovoljstvo da budem vaš gost i prenesem vam uživo naša iskustva. Ukoliko uspete da oformite ovakvo radno telo, pozvala bih vas na regionalnu saradnju. ■

Stručnjaci upozoravaju

TREND ISELJAVANJA IZ BIH POGODUJE KREDITNIM PREVARAMA

Ovaj problem je u par navrata razmatran i na Fraud forumu

Autor:
Eldan Dervišević

“Specijalisti za sprečavanje kreditnih prevara osim preventivnih radnji, također kontinuirano prate slabosti kreditnog procesa nakon isplate kredita, te preduzimaju korektivne mjere u pravcu analize i korekcije nastalih promjena”

Već dugi niz godina svakodnevno se susrećemo sa opštim nezadovoljstvom građana Bosne i Hercegovine, koje nažalost rezultira zabrinjavajućim trendovima napuštanja ovih prostora. U početku je osnovni razlog odlaska bilo socio-ekonomsko stanje u državi, dok najnovija istraživanja idu u pravcu katastrofalnih saznanja da odlaze građani iznadprosječnih primanja. Kako se uopšte baviti bilo kojim problemom u državi, a ne osvrnuti se na ovu činjenicu? Po logici stvari ovaj trend bi trebao prouzrokovati snažne mjere bh. vlasti i iskorak u sistemskom

uređenju institucija vlasti. Čak ni sama tema vas ne ostavlja ravnodušnim, s obzirom da ne odlaze tek tamo neki ljudi, već naši najmiliji, komšije, prijatelji...

Kasno otkrivanje prevara

Kako se ova tema našla u okvirima kreditnih prevara ili prevara uopšte?

Specijalisti za sprečavanje kreditnih prevara osim preventivnih radnji, također kontinuirano prate slabosti kreditnog procesa nakon isplate kredita, te preduzimaju

korektivne mjere u pravcu analize i korekcije nastalih promjena. Analiza kredita nakon isplate ili tzv. kasno otkrivanje prevara je proces koji prethodi sistemskom pristupu sprečavanja „napada“ na banke. Funkcija otkrivanja je obično u mogućnosti da identifikira sumnju, ali nije u stanju da otkrije relevantne detalje prevare do nivoa neophodnog za korekcije procesa. S tim u vezi, možemo se osvrnuti i na prisustvo velikog broja odobrenih kreditnih partija klijentima koji nedugo nakon rea-

lizacije plasmana napuštaju Bosnu i Hercegovinu.

Ovaj problem je u par navrata razmatran i na Fraud forumu, te su se mogli izdvojiti različiti pogledi na ovo pitanje. Neke finansijske institucije su pokušale raditi dubinske analize trenda iseljavanja u pravcu identifikacije, odnosno segmentacije rizične grupe. Međutim, prilikom analize plasmana gdje su klijenti samostalno/sporazumno dali otkaz jedina veza koju je bilo moguće izdvojiti jeste da se radi

o klijentima srednjeg obrazovnog nivoa (srednja stručna sprema) iz različitih branši/industrija (najčešće zanatski profil), srednje životne dobi (1970-1985. godište). Činjenica je da se generalno povećao trend iseljavanja iz BiH, u cilju osiguranja boljeg životnog standarda i uopšte uslova za život i rad, te da nema određenog pravila ponašanja. Jednostavno, odlaze izgrađene ličnosti, nakon završenog školovanja, sposobni za rad i razvoj ili, grubo rečeno, odlazi najperspektivniji dio društva. ■

Kako se banke mogu zaštititi

ODUZIMANJE PUTNIH ISPRAVA U FUNKCIJI SPREČAVANJA KREDITNIH PREVARA

Jedan od načina na koji se može spriječiti prelazak državne granice, naravno legalnim putem, jeste kroz oduzimanje putne isprave

Autor:

Muris Bešić, MA
Viši savjetnik
Sparkasse Bank d.d. BiH

Prilikom pokušaja naplate svojih potraživanja iz osnova kreditnih poslova, iz osnova naknade štete, iz osnova imovinsko-pravnih zahtjeva dosuđenih u krivičnom postupku, ali i drugih osnova, banke koje posluju na području Bosne i Hercegovine se vrlo često susreću sa problemom odlaska dužnika izvan BiH koji na taj način izbjegavaju izvršiti svoje obaveze. Predmetni problem je naročito izražen u pograničnim područjima sa susjednim državama, ali nije zanemariv niti broj osoba koja postupaju na identičan način iz drugih dijelova zemlje. Dakle, navedene

osobe na legalan način, upotrebom važeće putne isprave izdane u skladu sa zakonom, prelaze državnu granicu, te ostaju nedostupne sudskim organima BiH, što otežava ili onemogućava efikasno provođenje izvršnog postupka u cilju

naplate potraživanja koje banke imaju prema navedenim osobama.

S obzirom na navedeno, banke su vrlo zainteresirane za sprečavanje odlaska osoba koje su njihovi dužnici u druge zemlje, a kako bi izvršni

“Banke su vrlo zainteresirane za sprečavanje odlaska osoba koje su njihovi dužnici u druge zemlje, a kako bi izvršni postupci koji se vode protiv navedenih osoba bili provedeni na efikasniji način. Jedan od načina na koji se može spriječiti prelazak državne granice, naravno legalnim putem, jeste kroz oduzimanje putne isprave”

“U smislu predmetne odredbe jasno je da je moguće uputiti prijedlog nadležnim organima za oduzimanje putne isprave ako je osnovana sumnja da će podnosilac zahtijeva izbjeći izvršenje obaveze koja mora biti i dospjela i imati imovinsko-pravni karakter i po navedenoj obavezi mora postojati izvršni naslov”

postupci koji se vode protiv navedenih osoba bili provedeni na efikasniji način. Jedan od načina na koji se može spriječiti prelazak državne granice, naravno legalnim putem, jeste kroz oduzimanje putne isprave. Pravni osnov za ovakvo postupanje nalazimo u Zakonu o putnim ispravama Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, 4/97, 1/99, 9/99, 19/01, 27/00, 32/00, 47/04, 53/07, 15/08, 33/08 i 39/08) dalje: ZPIBiH, te Uputstvu o načinu oduzimanja i poništenju putnih isprava (Službeni glasnik BiH, 55/09) dalje: UNOPPI.

Kada zahtjev za izdavanje putne isprave može biti odbijen

U skladu sa članom 23. ZPIBiH stav 1. tačka d), propisano je da će se nosiocu putne isprave ista oduzeti između ostalog i iz razloga koji su navedeni u članu 21. stav 1. tačke 2. i 3. navedenog zakona. Za postupanje koje je bitno sa aspekta banke, naročito

je važna tačka 3. stava 1. člana 21. ZPIBiH, kojom se predviđa da će zahtjev za izdavanje putne isprave biti odbijen: „Ako je osnovana sumnja da će podnosilac zahtijeva izbjeći izvršenje dospjele imovinsko-pravne obaveze iz bračnog odnosa ili odnosa roditelja i djece, poresku obavezu ili drugu zakonom utvrđenu imovinsko-pravnu obavezu za koju postoji izvršni naslov na zahtjev nadležnog suda.“ U smislu predmetne odredbe jasno je da je moguće uputiti prijedlog nadležnim organima za oduzimanje putne isprave ako je osnovana sumnja da će podnosilac zahtijeva izbjeći izvršenje obaveze koja mora biti i dospjela i imati imovinsko-pravni karakter i po navedenoj obavezi mora postojati izvršni naslov. Treba također imati na umu da isključivo sud u konkretnom izvršnom postupku može uputiti ovu vrstu zahtjeva nadležnim organima, pa bi se stoga aktivnost banke svodila na upućivanje prijedloga za ovu vrstu postupanja nadležnom sudu koji provodi izvršni

postupak. Kao organi nadležni za donošenje odluke o oduzimanju putnih isprava u smislu člana 2. UNOPPI propisuju se organi koji vrše izdavanje putne isprave. Sadržaj zahtjeva kojim se predlaže oduzimanje putne isprave je predviđen članom 3. UNOPPI, ali s obzirom da se ovim putem daju samo kraće smjernice za postupanje nije neophodno navoditi sadržaj istog.

Naprijed izložena mogućnost predstavlja značajno pravno sredstvo koje banke posredstvom postupajućeg suda mogu iskoristiti kako bi spriječile da njihovi dužnici postanu nedostupni sudskim organima BIH, a naravno u cilju naplate vlastite pravno valjane novčane obaveze.

U svakom slučaju, u praksi je potrebno ispitati spremnost sudova na postupanje u skladu sa izloženim jer su i ranije postojale situacije da se određena pravna pitanja različito tumače od strane postupajućih sudova. ■

**U sljedećem broju čitajte:
Nemogućnost razmjene podataka o počiniocima prevara**

Velike prevare

“LOV NA KITOVE” VRIJEDAN 40 MILIONA EURA

Jedan od načina na koji se može spriječiti prelazak državne granice, naravno legalnim putem, jeste kroz oduzimanje putne isprave

Autorica:
Ina Hasanbegović

Početkom 2016. godine austrijski FACC AG izgubio je 40 miliona eura u uspješno organizovanom e-mail napadu na njihovog predsjednika Uprave Waltera Stephana, koji je, ne sumnjajući u vjerodostojnost e-mail adrese i opravdanost sadržaja zahtjeva, odobrio plaćanja u ukupnoj vrijednosti od 50 miliona eura.

Naime, Walter Stephan bio je žrtva prevare poznate pod nazivom Lov na kitove (Whaling), što je kompaniju prvobitno koštalo 50 miliona eura, ali su uspjeli vratiti 10 miliona eura i time smanjiti

gubitak na 40 miliona. Napad je rezultirao neto gubitkom od 23 miliona eura te padom vrijednosti dionica za 17%.

Pažljivo osmišljena strategija

Prevara “Lov na kitove” naziv je dobila zbog lova *velikih riba*, te je još poznata i kao prevara C nivoa.

Lov na kitove ima sve karakteristike *phishinga* izuzev ciljne mete. Za razliku od *phishinga* gdje se *baca velika mreža*, “Lov na kitove” se fokusira na rukovodioce na visokom nivou. Njima se šalje e-mail sa krivotvorene adrese poznatog kolege (drugog direktora) ili partnera sa kojim je već ranije razvijen čvrst odnos, a u kojem se traži hitno izvršenje transakcije plaćanja (naprimjer, vendoru) ili

odavanje krucijalnih informacija kompanije. Biraju se rukovodioci najvišeg nivoa čijom naredbom se skraćuje vrijeme donošenja odluke ili procesuiranja transakcije te zaobilaze uobičajeni kanali odobrenja.

To je vrsta prevare koja ima snažan psihološki element. Funkcioniše na način da je ‘pravi’ direktor odsutan dok ‘lažni’ (počinilac prevare)

“*Napad se obično vrši zadnji radni dan u sedmici, pred sami kraj radnog vremena, na način da se žrtvi upućuje veliki broj telefonskih poziva/e-mailova u kratkom vremenskom periodu, kako bi se izvršio veliki psihološki pritisak na zaposlenika*”

kontaktira žrtvu sa lažne e-mail adrese i nalaže npr. hitnu transakciju uz strogu tajnost. Osim toga, najavljuje potvrdu od strane treće osobe, nakon čega treća osoba (opet počinilac prevare) takođe kontaktira žrtvu i potvrđuje prethodno najavljenju transakciju. Lov na kitove se obično dešava u periodu akvizicije, gdje se vrši prenos velikog iznosa novca i gdje žrtva smatra da je samo ispunila svoju obavezu. Upravo ovo govori o činjenici koliko napadač ima informacija o samoj žrtvi. Napad se obično vrši zadnji radni dan u sedmici, pred sami kraj radnog vremena, na način da se žrtvi upućuje veliki broj telefonskih poziva/e-ma-

ilova u kratkom vremenskom periodu, kako bi se izvršio veliki psihološki pritisak na zaposlenika (tajnost, hitnost, značajnost...). Koristeći ovu metodu žrtva udovolji zahtjevu ne shvatajući da je prevarena.

Otkaz za Waltera Stephana

Nadzorni odbor FACC AG-a je nakon četrnaestosatne sjednice otpustio Waltera Stephana, predsjednika Uprave, koji je u kompaniji na rukovodećim pozicijama proveo ukupno 27 godina, a zatim i izvršnu direktoricu za finansije

Minfen Gu, koja je u kompaniji provela pet godina.

FACC AG je austrijsko-kineska kompanija osnovana 1989. godine, koja sa 3.400 zaposlenih između ostalog proizvodi i rezervne dijelove za velike proizvođače aviona kao što su Airbus and Boeing.

Osim FACC AG-a početkom 2016. godine, Crelan banka, belgijski supsidijar francuske Crédit Agricole banke, objavila je da je zbog počinjene prevare pretrpjela štetu od 70 miliona eura, ne obrazlažući način. No, prema pisanju belgijskog lista "Het Nieuwsblad" riječ je upravo o napadu "Lov na kitove". ■

UPRMBiH

Udruženje profesionalnih rizik menadžera

Poštovani,

Udruženje profesionalnih rizik menadžera u Bosni i Hercegovini (UPRMBiH) je oficijelni partner Global Association of Risk Professionals (GARP).

Udruženje radi na promociji i unapređenju risk standarda i praksi u finansijskom sektoru, kao i na inicijaciji razvoja i za ostale segmente ekonomije i društva.

Jedna od djelatnosti UPRMBiH je edukacija, usavršavanje i certificiranje profesionalaca u oblasti upravljanja rizicima iz svih segmenata u Bosni i Hercegovini i šire. Shodno tome Vas pozivamo na jedini program certifikacije rizik menadžera po metodologiji GARP-a u regionu:

UPRMBiH & GARP Program certifikacije rizik menadžera

Program se sastoji iz oblasti:

- GARP "Foundations of Financial Risk (FFR)" programa
- UPRMBiH "Upravljanje rizicima u bankarskom i finansijskom sektoru (iskustva i najbolje prakse) programa

NAPOMENA: Program će se održati na engleskom i lokalnom jeziku.

Datum održavanja

- 07.09.2017.** Cjelodnevna obuka za UPRMBiH program
- 08.09.2017.** Cjelodnevna obuka za GARP FFR program
- 09.09.2017.** I Dio - polaganje GARP FFR ispita
II Dio - polaganje UPRMBiH lokalnog ispita

NAPOMENA: Prisustvo na obukama je poželjno za sve polaznike radi bolje pripreme za polaganje.

Mjesto održavanja

Unitic Business Centar (sala br.8)
Fra Anđela Zvizdovića 1
71 000 Sarajevo,
Bosna i Hercegovina

Treneri

Sve polaznike i učesnike će obučavati deset GARP certificiranih trenera, ujedno jedinih deset GARP trenera u regionu.

Polaznici

Rizik menadžeri iz lokalnog i regionalnog finansijskog sektora koji se žele usavršiti po najvišim svjetskim standardima i steći internacionalno priznatu kvalifikaciju, potrebnu za razvoj internacionalne i domaće karijere.

Iznosi kotizacija

350€	500€	750€
Za članove UPRMBiH	Za prijave do 10.08. (first minute)	Za ostale prijave

Kotizacije za učešće na programu je potrebno izvršiti na račun:

Udruženje profesionalnih rizik menadžera u BiH
Swift: UPBKBA22
IBAN: BA39 1541 6020 0487 8583
1541 6020 0487 8583
Intesa SanPaolo Banka d.d. Bosna i Hercegovina

U okviru ove kotizacije Udruženje obezbjeđuje:

- Specijalizovana i interaktivna predavanja sa primjerima i studijama slučaja iz prakse za pripremu polaznika
- Svjetski priznat GARP & UPRMBiH certifikat za rizik menadžere za razvoj internacionalne i domaće karijere
- GARP “Foundations of Financial Risk” knjigu
- UPRMBiH “Upravljanje rizicima u bankarskom i finansijskom sektoru (iskustva i najbolje prakse)” knjigu
- Posluženje ručka, kafe i vode

Prijava

Molimo prijave dostaviti najkasnije do 25.08.2017. godine putem e-mail adrese na amar.brkan@uprmbih.ba i/ili oficijalne web stranice Udruženja.

<https://uprmbih.ba/prijava>